

Ana! Grem in me ne bo več nazaj. Kar je bilo, šele danes vem, zakaj ljubim Te. Ne delam si slabe vesti, da sem zločinsko poteptal prijateljevo gostoljubnost. Ne! Tega, kar imaš od mene, ti on ne more dati. Zato nisem nič pomišljal. Ti imaš, po čemer si hrepenela. Grem, da ne bom kalil vajine sreče. On bo veroval, da je otrok njegov, čas pa bo zabrisal tudi v tebi zavest, če si očitaš, da si grešila z menoj. Bodi srečna in če bo fant, mu daj moje ime. Morda se ubijem. Vsadi na moj grob astro, ki cvete pod Tvojim oknom. Zbogom!

Strgala ga je in sežgala. Slonela je ob mizi in trepetala. Ve in čuti:

— Ona bo mati, oče pa bo v grobu ... Tine bo srečen ... Jaz bom imela otroka, ki ga bom ljubila ...

Tedaj je zaslišala njegove korake. Ni mu hitela naproti. Obsedela je in ga čakala v strahu. Odprl je vrata. Bil je bled kakor smrt; prepaden, kakor da je stopil iz groba.

— Kaj je? Kaj pa je?

— Vranca je ubil stroj!

Omahnila je k zidu, zaprla oči in iz srca ji je kanila solza, ki jo je potegnila k tlom. Dvignil jo je v naročje, stisnil k sebi in tedaj je slišal kakor iz dalje šepet:

— Mati bom ...

Silna radost mu je potlačila žalost in zmagoslavno jo je nesel v posteljo.

IZ DNEVNIKA KOMISARJA ZA LJUDSKO ŠTETJE

TONE SELIŠKAR

HIŠE

Tiho se plazi reka pod spomladanskimi kostanji,
pod vejami hodijo mladi ljudje,
šepetajoč o ljubezni,
pročelja hiš se groteskno gubajo na vzboklinah valov,
metulji plovejo nad vodo
in visoko nad hišami je solnce,
so beli oblaki in trepet južnih vetrov.

Kakor nema vesoljna bitja stoje hiše resno na bregu
in hišna vrata so zaprta ter so na zunaj
skrivnostne ko knjige s pečati:

Bele zavese so na oknih — morda je za njimi življenje,
da bi si ga sam zaželel;
morda pa je hudo v tistih sobah, kamor sije solnce
ves dan, ali pa je glad in kletev . . .

Drugje pa me rože na oknih pozdravijo: Lepe in nežne —
ho, tu je dekle, ki čaka na fanta in s cvetjem oznanja lepoto!
Ampak zopet ne veš: Morda pa je za tistimi okni bolnik,
ki umira in misli na smrt.

Hiše so knjige s pečati.

Odpiram in s silnimi dvomi trkam na vrata.

CVETOČA KAKTEJA

Tipal sem po temnem podstrešju
in ko sem se razgledal s težavo
v ta čudni svet navzkrižnih tramov, zabojev,
cunj, desk ter strešne opeke,
sem na onem koncu zagledal vrata
in sem potrkal.

Majhna izba. Štedilnik, postelja in miza.
Razpokani zid, slika Magdalene Spokornice
brez okvira in nikjer žive duše.

Kašljam, trkam ob mizo, čakam in gledam
v zapisnik: Helena Skržat —
ah, dà! spominjam se, hišnik mi je pravil
o nji: da je še mlada in da se
z moškimi, no, vlačuga,
propala ženska, za sramoto
hiši, in da policija tega ne vidi!

Čakam, pa je ni.

Tedaj sem zapazil ob oknu, ki sem ga hotel
odpreti, kaktejo v cvetju.

Dvajset temnordečih cvetov na iglatih stebričkih!

Prepad med spiritualizmom in materializmom se očitno ôži v novem svetovnem nazoru, ki je kljub temu zgrajen na temelju vse dosedanje znanosti od prirodoslovja do psihologije in duhovnih ved (moderne sociologije). Filozofija prevzema spet prvo mesto v kulturnem razvoju in si pridobiva ugled z ustvarjanjem novih, znanstveno, deduktivno uporabnih metod.

S te višine se je sodobni filozof zopet združil z življenjem, spoznal svoj kulturni delež in pomen, obenem pa našel pot, po kateri mora hoditi kulturni delavec, tako zvani duhovni človek. Brez dvoma je ta pot dosti težja kot dosedanja. V oporoki nemškega filozofa Maksa Schelerja, ki je znan tudi pri nas, se odkriva vsa tragika sodobnega misleca, a tudi njegova moč, s katero končno doživi kulturo kot edino pot in edino rešitev človeka in s katero sprejme človeka kot princip vse kulture, torej njeno nujno antropocentričnost in radi tega antropocentričnost kulturne produkcije.

V novi kulturni zavesti je pot duhovnega človeka natančno določena, lahko bi celo rekli, da je sodobna kulturna filozofija znanstveno in intuitivno utemeljena ideologija tega človeškega tipa. Zunanji znaki njegove jasnovidnosti in socialne aktivnosti ter nadosebnega stika z življenjem so: *napredujoča solidarnost kulturnih delavcev* (najkrepkejša pri Nemcih, pa tudi mednarodno), *vrnitev strokovnjaka* (specialista) *v javno življenje, poglobitev umetnostne kritike in zahteva za popolnejšo, predvsem filozofsko in sociološko izobrazbo kulturnega delavca.*

S teh vidikov moramo presojati najznačilnejše pojave slovenske kulturne produkcije.

(Konec prihodnjič.)

IZ DNEVNIKA KOMISARJA ZA LJUDSKO ŠTETJE

T O N E S E L I Š K A R

BOLNO DETE

Sama sva v kuhinji. Jaz
in dete v postelji.
Za oknom je megla in dež rosi,
na zidu je tiček v kletki in žvrgoli,
dete pa joče, ker sem visok in tuj,
oče je v kanalih ves dan, ves dan,
mati pere ob reki vse dni, vse dni —
dete je bolno od nemih sten.

Ura na steni s seboj govori,
pelargonija v lončku od cvetja žari,
dete pa joče, ker je molk vsepovsod,
oče je trd, ker ga golta kanal,
mati je hladna od mrzle vode —
dete je bolno od trdih dni.

MATI IN SIN

Stara žena je imela bele lase,
stara žena je imela izjokan pogled,
solnce je skozi okno prišlo,
njeno telo je kakor posušeno drevo,
kakor nagnjena vrba nad vodo,
ki jo izpodjeda tok vse bolj in bolj.

Skozi okno se vidi na grad,
še naprej v hrib na zeleno pomlad,
njeni beli lasje pa so sneg,
ki nikdar ne bo skopnel —
in njen sin je slep,
slep kakor črna noč,
njen glas pa kakor bron,
ki me je prevpil skozi in skozi:

— Glej, moj sin! mož, ki popisuješ ljudi . . .
Bila je vojna nekoč,
moj sin je slep invalid —
sto tisoč popisnic za njegove oči!

Skozi okno se vidi na grad,
zunaj je zelena pomlad,
njen sin pa je teman kakor noč.

PISMO

Hodniki so črni in plesnoba se je zajedla
v zidovje te stare kasarne, kjer je sedaj
mного ljudi za nebrojnimi vrati,
ki so s številkami na podbojih
kakor zapahi celic na smrt obsojenih.